

HELLA S. HAASSE

Sleuteloog

COLIBRI-BIBLIOTHEEK

Stamboom p. 216
Indische termen p. 217

© erven Hella S. Haasse, 2002

Deze uitgave van World Editions kwam tot stand in
samenwerking met Em. Querido's Uitgeverij BV, 2015
Omslagontwerp en -illustratie Multitude

ISBN 978 94 6237 139 2

NUR 301

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van World Editions BV, Breda, Nederland.
Telefoon: 076 523 3533. Internet: www.worldeditions.org.

Geachte mevrouw Warner,

Mijn naam is Bart Moorland. Ik ben freelance journalist met als achtergrond studies sociologie en politicologie.

Momenteel werk ik aan een project over westerse activisten op het gebied van mensenrechten en milieubescherming in Zuidoost-Azië. Bij mijn onderzoek ben ik herhaaldelijk de naam tegengekomen van een zekere Mila Wychinska, die in de jaren zestig en zeventig een belangrijke rol gespeeld schijnt te hebben als contactpersoon tussen verschillende internationale organisaties en de lokale bevolking, onder andere in Indonesië en Maleisië. Veel mensen die ik gesproken heb wisten van haar bestaan, maar hadden haar nooit ontmoet, en ook eigenlijk niets te melden behalve vage en nogal tegenstrijdige verhalen.

Zij is, naar sommigen beweren, overleden tijdens een reis op Sumatra (of Java, of Timor, dat wordt niet duidelijk). Ook de datum en de omstandigheden van haar dood zijn mij niet bekend.

Toen ik hoorde dat zij (ondanks die volgens mij Poolse naam) van Nederlandse origine was, heb ik natuurlijk geprobeerd hier in Holland informatie over haar te krijgen. Ik kon alleen te weten komen dat zij afkomstig was uit Batavia, in het voormalige Nederlands-Indië, en dat zij, ook in de Soekarno-tijd, nog lang op Java of elders in Indonesië heeft gewoond.

Ik ben op zoek naar gegevens over haar jeugd in de tropen, vooral in verband met het feit dat zij zich blijkbaar al voor de Tweede Wereldoorlog, in een tijd toen dat nog nauwelijks bespreekbaar was, een voorstander heeft getoond van een onafhankelijk Indonesië.

Waarom ik me tot u wend? Uiteraard ken ik u als kunsthistorica. Ik hoorde ook een en ander over het interessante werk dat u gedaan hebt in verband met de restauratie van gebouwen uit de tijd van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Dat is de reden waarom ik u aanspreek bij de naam onder welke uw wetenschappelijke artikelen gepubliceerd zijn (uw meisjesnaam Herma Warner) en niet als mevrouw Tadema.

Ook u bent geboren en opgegroeid in het koloniale Indië, in Batavia, en bovendien bent u een leeftijdgenote van Mila Wychinska. Iemand zei me dat

u mogelijk op dezelfde middelbare school gezeten hebt als zij. Op nog bewaard gebleven lijsten van leerlingen van de vooroorlogse Europese scholen in Batavia heb ik haar naam niet kunnen vinden, wel die van u en uw echtgenoot.

Kende u haar? Zo ja, dan zou u mij een grote dienst bewijzen door me toe te staan u een aantal vragen te stellen.

Met de meeste hoogachting,

B.J. Moorland

Zonder die brief zou ik er nooit aan begonnen zijn.

Ja, ik heb haar gekend, Adèle, Adé, Dee Mijers, die later net als haar Poolse moeder Wychinska wilde heten en Dee in Mila veranderde, om alle ‘Hollandse’ en ‘Indische’ associaties uit haar naam te bannen. Maar wat ik over haar zou kunnen vertellen zal, vrees ik, die journalist niet wijzer maken. Haar leven, en ook het mijne, zijn bepaald door factoren die ik als onherroepelijk gedateerd beschouw. Heeft het zin op te rakelen wat voor niemand meer invoelbaar is?

Ik besef allang dat de verzonken wereld van mijn jeugd voor een groot deel illusie is geweest. Alle stadia van afscheid nemen en ontwennen heb ik doorlopen. Wat ik in mijn geboorteland zintuiglijk en emotioneel beleefd heb, ligt verankerd op de bodem van mijn bewustzijn, het bepaalt mij, maar ik kan er niet meer bij. Dat ik nergens ooit helemaal thuishoor heb ik aanvaard als mijn natuurlijke staat van zijn. Dat geeft me vrijheid, en het vermogen me aan te passen, of juist op afstand te blijven, al naar het uitkomt. Dee beschouwde,

ten onrechte, die eigenschap als typisch voor de 'Belanda', die, zoals zij het ooit uitdrukte, zich als een kameleon kan gedragen om de omgeving waarin hij domineren wil naar zijn hand te zetten. Misschien heeft zij later begrepen dat het mijn manier – en de hare! – was om te leven met de innerlijke verdeeldheid die ons beiden kenmerkt.

Heb ik het recht Dee 'uit te leggen'? Kan ik dat, zonder zelf in het geding te zijn? Ik ben bang voor de tweeslachtigheid, de dubbelzinnigheid van de afweer die ik voel. Ik wil me niet, en toch eigenlijk wel, verdiepen in de aard van het verzoek dat die brief bevat.

Moorland maakt iets veel te gewichtigs van mijn bijdrage aan de restauratie van houtsnijwerk uit die paar achttiende-eeuwse huizen in Jakarta. Er valt op dat gebied niet veel meer te restaureren. Hoe lang heeft het niet geduurd voor er (door Nederland) geld beschikbaar gesteld werd, en dat aanbod door Indonesië geaccepteerd is? De autoriteiten in Jakarta geven uiteraard geen voorrang aan het herstel van koloniale antiquiteiten, behalve wanneer die een functie kunnen vervullen in het economische en sociale leven van de stad.

Maar soit, mijnheer Moorland heeft mij een compliment willen maken.

Ik weet niet of ik hem zal ontvangen. Ook een schriftelijk antwoord stelt me voor problemen. Hier, in mijn landelijke uithoek, voel ik me buiten de tijd geraakt. De oude beuken- en kastanjeboomen op het grasveld voor dit huis waar ooit mijn grootouders woonden zijn nauwelijks veranderd sinds ik als kind in hun schaduw speelde, tijdens het enige Europese verlof van mijn vader, zeventig jaar geleden. Die zware stammen, die breed uitwaaierende bladerkronen, geven me eenzelfde soort besef van werkelijkheid, dat is: van verwantschap met de natuur, als het overweldigende groen van Java.

's Zomers breng ik bij goed weer hele dagen door in mijn tuinhuis-met-voorgalerij, verscholen tussen het dichte geboomte. Net zoals toen Taco nog leefde. Bivakkeren in de 'pondok' noemden we dat. Voor mijn gevoel is hij nergens nog zo aanwezig als daar.

Zo leef ik naar mijn dood toe, in harmonie met de onbegrijpelijke orde der dingen. Boeken en muziek versterken die ervaring van rust. Ik ben wel op de hoogte van de actualiteit, maar ik neem die in me op met een relativerend vermogen dat mezelf vaak verbaast. Het verleden wijkt terug in nevels, en is alleen te interpreteren vanuit een

heden dat ik evenmin in zijn ware gedaante kan zien.

Sinds Taco's dood, nu bijna zeventien jaar geleden, heb ik niet meer het deksel opgetild van de ebbenhouten kist met koperbeslag waarin ik bewaar wat ik nog altijd 'Indië' noem. Ooit ben ik van plan geweest die brieven, documenten en foto's te vernietigen. Nu kunnen ze van pas komen.

Maar ik ben de sleutel kwijt. Het is er een met een opvallend afwijkende vorm. De 'baard', die in het ingewikkelde antieke slot van de kist past, bestaat uit een serie ongewoon grillige tandjes, en het 'oog' is een verguld opengewerkt ovaal. Daarbinnen bevindt zich een ornament van verstrengelde lijnen, dat op Arabisch schrift lijkt. Ik moet die sleutel kunnen vinden. Dagen heb ik doorgebracht met zoeken, laden leeggehaald, dozen omgekeerd, stoffige planken afgetast, zonder ander resultaat dan wanhoop over de rommel die ik in de loop van de tijd vergaard heb.

Hoe krijg ik dat deksel omhoog? Het sluit onwrikbaar vast aan op de rand van de kist. Ik zal er hulp bij moeten halen, een vakman, een slotenmaker voor fijn werk, als zo iemand hier in de buurt te vinden is.

De vraag van die journalist heeft iets teweeggebracht wat me niet meer met rust laat. Ik kan niet bij de inhoud van mijn kist, maar nu lijkt het alsof er een slot in mijn geheugen is opengesprongen. Ik zal opschrijven wat me in gedachten komt.

Wanneer ik aan Dee denk, zie ik haar het liefst voor me zoals zij was als kind: druk, watervlug, lenig, en toen al met die fonkelende donkere blik, die tot mijn verontwaardiging veel mensen brutaal en onbetrouwbaar vonden. Ik was ervan overtuigd dat niemand haar zo goed kende als ik. Dus wist ik dat zij ongeduldig en soms haast fysiek onwel werd als een spel of een situatie thuis of op school naar haar zin te lang duurde. Uit pure verveling kon zij door het dolle heen raken, plagen en sarren, of zich juist onbereikbaar maken in bokkig zwijgen. Anderen zagen niet wat ik zag, de nieuwsgierigheid en de heimelijke pret in de blik waarmee zij het effect van haar gedrag in zich opnam. Zij begreep natuurlijk dat zij op die manier een zekere macht kon uitoefenen, en tegelijkertijd vond zij het ook belachelijk dat volwassenen en domme kinderen zich door haar lieten ringeloren. Verachting vonkte dan in haar ogen.

Omdat ik nooit het gevoel had dat ik behoorde